

נושא במוקד:

גלי העלייה האחרונים

השתלבות מהגרים בישראל: מבט השוואתי על גלי ההגירה האחרונים

◀ ואדים דוברומיסלין

מטרת מאמר זה, המבוסס על מחקר מקיף, היא השוואה בין שלוש קבוצות מהגרים (עולים) עיקריות: יוצאי ברית המועצות, אתיופיה והמערב (אירופה ואמריקה הצפונית והדרומית) על פי דפוסי השתלבות שונים: השתלבות לשונית, כלכלית וחברתית. בהקשר ההשתלבות החברתית נידונים גם דפוסי זהות. ההיבט ההשוואתי עשוי לשפוך אור על הגורמים המשפיעים על התהליך המורכב שנקרא אינטגרציה של מהגרים בחברה הישראלית.

הקדמה

מדינת ישראל ניצבת במקום הראשון בעולם בשיעור קליטת מהגרים (עולים) ביחס לגודל אוכלוסייתה (לשם, 1997). אמנם תהליך ההגירה לישראל הוא סוג של 'חזרה למולדת' (repatriation), אך ההטרונגיות האתנו-לאומית של המגיעים להתיישב בה בעשרים וחמש השנים האחרונות מקנה לתהליך זה מאפיינים מובהקים של הגירה בין-לאומית (רייכמן, 2008). אחד המאפיינים האלו הוא הרצון של המהגרים לשפר את רמת חייהם ואת איכותם. על מנת להשיג זאת, על המהגר ללמוד את השפה המקומית, למצוא תעסוקה מתאימה וגם לעבור תהליך של טמיעה, מסוג זה או אחר, לתוך החברה החדשה. תהליכי השתלבות אלו זכו להתייחסות מחקרית רחבה, אלא שרוב המחקרים התמקדו בממד ספציפי או בקבוצת הגירה ספציפית ופחות הדגישו את ההיבט ההשוואתי. המטרה המרכזית של המחקר הנוכחי היא השוואה בין שלוש קבוצות מהגרים עיקריות: יוצאי ברית המועצות, אתיופיה והמערב (אירופה ואמריקה הצפונית והדרומית) על פי דפוסי השתלבות שונים: השתלבות לשונית, כלכלית וחברתית. בהקשר ההשתלבות החברתית נידונים גם דפוסי זהות. היבט השוואתי זה עשוי לשפוך אור על הגורמים המשפיעים על התהליך המורכב שנקרא 'אינטגרציה' של מהגרים בחברה הישראלית (Remennick, 2003).

מילות-מפתח: עלייה לישראל מברית המועצות לשעבר/מאתיופיה/ממדינות מערביות, השתלבות כלכלית/ לשונית, דפוסי זהות, מחקר השוואתי.
ואדים דוברומיסלין הוא עובד סוציאלי, בעל תואר M.A. בסוציולוגיה עיונית מאוניברסיטת חיפה. חבר בפורום סטודנטים לתארים מתקדמים בהגירה.

* הנתונים במאמר מתבססים על סקר שביצע המכון להגירה ושילוב חברתי במכללת רופין וכלל כ-1,200 משתתפים.

קבוצות הגירה מרכזיות

העולים מברית המועצות לשעבר: זוהי קבוצת העולים הגדולה והנחקרת ביותר. מ-1989 ועד 2014 היגרו/עלו לישראל מעל למיליון בני אדם.¹ יחס מפלה כלפיהם בארץ מוצאם פיתח בקרבם של יהודי ברית המועצות לשעבר שאיפה למצוינות, שגרמה להם להשקיע. זו גרמה ליהודי רוסיה להשקיע רבות בהשכלת ילדיהם ולהשתלב בעצמם בחברה הסובייטית מתוך שאפתנות רבה וחתירה להצטיינות. תהליך זה הביא להיחלשות ערכים תרבותיים ייחודיים (Remennick, 2007). עם הגעתם ארצה הם חוו ניעות תעסוקתית כלפי מטה, אך עם הזמן הצליחו לשפר את מעמדם הכלכלי (לשם וליסק, 2001).

העולים מאתיופיה: זאת קהילה קטנה יותר בהיקפה מקהילת המהגרים מבריה"מ. מאז מבצע משה (1984-1985) ועד 2014 הגיעו לישראל כ-92 אלף מהגרים מאתיופיה. למספר זה מקובל להוסיף גם ילדים של אותם מהגרים שנולדו בישראל. העלייה לישראל דרשה מיהודי אתיופיה שינויים הסתגולתיים רבים. מכיוון שרוב העולים לא היו מוכנים לשינויים אלו, השתלבותם נתקלה בקשיים רבים, הן ברמת הקהילה והן ברמת הפרט (Offer, 2004). מצב זה גרם לתלות במוסדות ממשלתיים, שהעמיקה את הפערים בין העולים מאתיופיה לבין שאר החברה (Offer, 2005).

העולים ממדינות המערב:

דרום אמריקה: משנת 1990 היגרו לישראל כ-40 אלף בני אדם מדרום אמריקה, מתוכם כ-20 אלף מארגנטינה. תופעת ההגירה מארגנטינה אינה תופעה חדשה, אולם המניעים להגירה למן שנות ה-90 שונים ממה שהיה מוכר בגלי הגירה קודמים. יש לציין בהם תופעות של אנטישמיות ומשברים כלכליים ופוליטיים בשנות ה-2000 (רייכמן, 2008). מחקרים המתמקדים בעלייה של שנות ה-2000 מגלים שכ-70% מהעולים דיווחו על קשיי שפה. בנוסף, 62% מעולי ארגנטינה דיווחו על קושי במציאת עבודה (דגני ודגני, 2004).

צפון אמריקה: מספר העולים מאזור זה דומה למספר העולים מדרום אמריקה.² מרביתם בעלי השכלה גבוהה ונוטים לשמור על מסורת; המרכיב האידיאולוגי הוא חלק מכריע במניעים להגירתם (אמית, 2008). מהגרים אלו מצליחים מאוד במציאת תעסוקה ההולמת את כישוריהם, בהשוואה לשאר קבוצות המהגרים (קינג וולדה-צדיק, 2006).

מערב אירופה:

מספר המהגרים ממדינות אירופיות מסתכם בכ-76 אלף בני אדם (המספר כולל עולים ממזרח אירופה - פולין, הונגריה, בולגריה, יוגוסלביה לשעבר, צ'כיה, רומניה וכו'). ברם, לא קיימים מחקרים ייחודיים על השתלבותם. מן המעט שקיים ניתן לומר ששביעות הרצון שלהם מהחיים בישראל היא מהגבוהות ביותר (96.7%) (שם). בקרב קבוצה העולים מאירופה בולטת קבוצת העולים מצרפת, המהווה 38% מסך כל העולים האירופיים (ב-2014 המספר הגבוה ביותר של המהגרים לישראל - כ-5,000 - היה מצרפת). גילויים של אנטישמיות בצרפת והזדמנות לחזק את זהותם היהודית הדתית נמנים בין הגורמים הדוחפים יהודי צרפת לעלות לישראל (רייכמן, 2008).

1 הלמ"ס, 2014: לוח 4.4.

2 הלמ"ס, 2014: לוח 4.4.

היבטי השתלבות

- השתלבות מהגרים היא תהליך מורכב, אולם קיימת הסכמה לגבי מספר היבטים מרכזיים המודדים תהליכי השתלבות מסוג זה.
1. **ההיבט הלשוני:** ידיעת שפה מקומית והשימוש בה היא אחת המיומנויות החשובות שהמהגר רוכש בתהליך קליטתו. מקובל להתייחס למאפיינים אישיים (גיל בעת הגירה, הון אנושי, וכו') ולמאפיינים קבוצתיים (גודל קבוצה ומרחק לשוני) כאל מנבאים של מיומנות לשונית (ידע ושימוש בשפה (Chiswick, 2008)). כלומר, ככל שההשכלה והוותק במדינה גבוהים יותר, הגיל בעת ההגירה נמוך יותר ומעגל החברים כולל אחוז קטן של מהגרים מאותו ארץ מוצא, כך גבוהים יותר הסיכויים לשליטה ולשימוש נרחב בשפת הארץ הקולטת.
 2. **ההיבט הכלכלי:** מחקרים שבדקו היבט זה מציינים שהישגים סוציו-כלכליים של מהגרים נמדדים על פי שלושה היבטים: השתתפות בשוק העבודה, שכר, ומיצב (סטטוס) תעסוקתי. היבטים אלו תלויים בוותק במדינה הקולטת, במאפייני ההון האנושי (השכלה, ניסיון עבודה, מיומנות לשונית), במאפיינים אישיים (גיל ומגדר) ובדמיון הכלכלי בין מדינת המוצא ומדינת היעד (Borjas, 1994). כלומר, ככל שההון האנושי (השכלה, ניסיון תעסוקתי), הוותק במדינה והשליטה בשפת ארץ היעד גבוהים יותר, כן גבוהים יותר ההשתתפות הפעילה בשוק העבודה, המיצב התעסוקתי והשכר.
 3. **ההיבט החברתי והזהות:** אלו נקבעים על-פי מאפיינים קבוצתיים, כגון דמיון תרבותי בין המהגרים לבין הילידים ותחושת הקשר עם הסביבה החברתית החדשה (Gold, 2001). בין הגורמים הנוספים המשפיעים על אימוץ ערכים יש לציין את המוניע ('מושך' או 'דוחף'), גיל בעת הגירה ורמת ההשכלה של המהגרים (Zimmerman, Zimmerman and Constant, 2007; Vedder, 2005). השפעתם של הגורמים הללו יוצרת תנאים לקבלה או לדחייה של הזהות המקומית או לשילוב בינה לבין הזהות האתנית (Berry, 1990). כלומר, בעלי מיומנויות לשוניות וותק גבוהה במדינה הקולטת, אלו שבאו בגיל צעיר יותר ומסיבות מושכות, המרגישים יחס חיובי מצד ילידי הארץ ואינם נמצאים בסביבת מהגרים מארץ המוצא שלהם, ייטו לטמיעה בתוך החברה הכללית.

המתודולוגיה של מחקר זה

מסד הנתונים שבו נעשה שימוש מתבסס על סקר שכבות טלפוני שבוצע על ידי המרכז האקדמי רופין ב-2007. השאלון כלל 64 שאלות סגורות שהוצגו למהגרים בשפת האם שלהם. המדגם כלל 1,272 איש, בני 22-64, והיה מדגם מייצג של מהגרים מבריה"מ לשעבר, אתיופיה, צפון ודרום אמריקה ומדינות נוספות.

משתנים תלויים

שליטה בשפה העברית: מתבססת על שלושה משתנים: (א) ניהול שיחה בעברית (ב) רמת הקריאה; (ג) רמת הכתיבה, אשר ביחד מרכיבים גורם אחד (אלפא קרוונך היא 0.93). **שימוש בשפה העברית:** בסולם של 1 - השימוש המועט ביותר ו-5 - השימוש המרובה ביותר. **השתתפות בכוח העבודה:** 1- מועסק; 0 - אינו מועסק. **יוקרה תעסוקתית:** נמדדת על פי הסולם של סמיונוב, לוי-אפשטיין ומנדל (2000) בסולם 1-100.

שכר: נמדד בשקלים. כמקובל במחקרים, השתמשתי בהתפלגות ln של המשתנה. **דפוס זהות:** מתבסס על שילוב בין תחושת זהות ישראלית לבין הגדרת זהות עצמית. שילוב זה מאפשר להרכיב מדד חדש הכולל את הקטגוריות הבאות: א. **טמיעה כללית** - מהגרים החשים את עצמם כישראלים במידה רבה או בינונית ומגדירים את עצמם כישראלים; ב. **טמיעה יהודית** - מהגרים החשים את עצמם כישראלים במידה רבה או בינונית ומגדירים את עצמם כיהודים; ג. **השתלבות** - מהגרים החשים את עצמם כישראלים במידה רבה או בינונית ומגדירים את עצמם על פי ארץ מוצאם או על פי זהות אחרת; ד. **היבדלות כללית** - מהגרים החשים את עצמם במידה נמוכה כישראלים ומגדירים את עצמם לפי ארץ מוצאם או על פי זהות אחרת; ה. **היבדלות יהודית** - מהגרים החשים את עצמם במידה נמוכה כישראלים ומגדירים את עצמם כיהודים.

ממצאים ודין

השתלבות לשונית: הספרות מראה שרמות שונות של שליטה ושימוש בעברית מוליכות לרמות שונות של השתלבות כלכלית וחברתית. המחקרים מוכיחים כי ככל שגוברת היכולת של מהגרים לתקשר עם האוכלוסייה המקומית, כן גוברת רמת מעורבותם בחברה המקומית ופוחתת הסתגרותם במובלעות אתניות. זאת ועוד: ככל שמהגרים שולטים בשפה המקומית ברמה גבוהה יותר ומשתמשים בה לעתים קרובות יותר, כן גדלים סיכוייהם להמיר את הונם האנושי (השכלה וניסיון תעסוקתי) לתגמולים תעסוקתיים משמעותיים יותר (Chiswick, 2008). בטבלה הבאה מוצגות רמות שונות של שליטה ושימוש בעברית בקרב מהגרים.

טבלה 1: התפלגות של דיבור, קריאה, כתיבה ושימוש בעברית על פי מוצא (באחוזים)

מדינות מערביות	אתיופיה	בריה"מ לשעבר		
60.4%	49.5%	57.7%	דיבור ברמה גבוהה	שליטה בעברית
55.2%	49.3%	48.2%	קריאה ברמה גבוהה	
43.9%	53.8%	41.9%	כתיבה גבוהה	
18.4%	32.8%	12.3%	בעיקר עברית	שימוש בעברית
37.9%	31.7%	68.8%	עברית ושפה אחרת באותה מידה	
43.8%	35.5%	18.9%	בעיקר שפה אחרת	

נתוני המחקר הנוכחי מעלים שכמחצית מהמהגרים בכל אחת מהקבוצות מסוגלים להתבטא ברמה גבוהה, בעוד הממצאים לגבי השימוש בעברית מגלים הבדלים ניכרים בין הקבוצות. כך, כ-70% כמעט מיוצאי בריה"מ מדווחים שהם משתמשים במידה שווה בשפת האם ובעברית, לעומת 32% בקרב יוצאי אתיופיה ו-38% בקרב יוצאי מדינות מערביות. יוצאי מדינות מערביות הם הקבוצה הגדולה המאופיינת בשימוש בעיקר בשפת האם (כ-44%), לעומת 35.5% מיוצאי

אתיופיה ו-19% מיוצאי בריה"מ. נוסף על כך עולה כי אף על פי שכשליש מיוצאי אתיופיה מתקשים בשליטה בעברית,³ הם הקבוצה הגדולה המאופיינת בשימוש בלעדי בעברית. מכאן שבקרב קהילה זו יש קבוצה מובחנת ששליטתה גבוהה וקבוצה מובחנת שהיא חלשה בפרמטרים הללו. על מנת להבין את ההבדלים בין הקבוצות, בוצע מודל רגרסיה שמקדמו מוצגים בטבלה הבאה.

טבלה 2: מקדמי רגרסיה לניבוי שליטה ושימוש בעברית

β	לשליטה בעברית		לשימוש בעברית	
	b (s.e)	B	b (s.e)	
.10	.21** (.08)	.12	.29** (.07)	יוצאי אתיופיה
.13	.26** (.08)	.19	.40** (.08)	*יוצאי מדינות מערביות
-.39	-.03** (.01)	-.56	-.04** (.01)	גיל בעת ההגירה
.18	.03** (.01)	.09	.02** (.01)	ותק בארץ
.23	.07** (.01)	.39	.07** (.01)	שנות לימוד
-.09	-.17** (.05)	-.09	-.19** (.05)	**רוב החברים מהגרים
.01	.02 (.05)	-.01	-.02 (.04)	***שכונת מהגרים
.13	.27** (.08)	.11	.25** (.08)	****מקצועות PTM (אקדמיים ומנהלים)
.12	.22** (.05)	.02	.03 (.05)	מקצועות לא PTM (לא אקדמיים ולא מנהליים)
-.01	-.01 (.05)	-.03	-.07 (.05)	סיבת הגירה מושכת
-.04	-.31 (.22)	.01	.04 (.20)	PTM *יוצאי אתיופיה
-.17	-.44** (.11)	-.14	-.41** (.11)	PTM *יוצאי המערב
.06	.11** (.05)	.03	.06 (.04)	מגדר (גברים)
-.03	-.06 (.05)	-.01	-.02 (.05)	מצב משפחתי (נשוי)
	2.6		.01	קבוע
	.31**		.51**	R ²

* קטגוריית ההשוואה (המושמת) היא של יוצאי בריה"מ.
 ** קטגוריית מושמת: רוב החברים אינם מהגרים.
 *** קטגוריית מושמת: רוב התושבים אינם מהגרים.
 **** קטגוריית מושמת: בלתי-מועסקים.

ממצאי המודל מראים שהגורמים המרכזיים המסבירים את השליטה ואת השימוש בעברית הם: גיל בעת ההגירה (-.56=שליטה β: -.39=שימוש β) ורמת השכלה (-.39=שליטה β: -.23=שימוש β). הנתון המעניין הוא ההבדל המובהק בין המיומנות הלשונית של יוצאי בריה"מ למיומנות של שאר הקבוצות. את ההבדל ניתן להסביר בשני גורמים נוספים. השימוש המוגבר של יוצאי אתיופיה נובע בעיקר מהגיל הצעיר של בני הקהילה בעת הגירתם. חלק גדול מיוצאי אתיופיה היגרו בגיל צעיר (עד גיל 16 - דור 1.5) ונחשפו לעברית במסגרות החינוכיות (פנימיות) שאליהן

הם נשלחו בתחילת קליטתם בישראל. מכאן גם האחוז הגבוה של בעלי מיומנות גבוהה בעברית ואחוז גבוה של בעלי מיומנות נמוכה. (עם זאת, אין להבין מכך שרוב האוכלוסייה של יוצאי אתיופיה שולטת בעברית וכי בקהילה זו אין בעיה של מיומנות לשונית.) לא אלה פני הדברים בקרב יוצאי ברית המועצות. דפוסי הטמיעה הלשונית של יוצאי בריה"מ קשורים למאפייניה ולגודלה של הקהילה ה'רוסית' בישראל (-0.09 = רוב חברים מהגרים β). אמנם גם מהגרים צעירים מברית המועצות (דור 1.5) עברו סוציאליזציה חינוכית בישראל, אך מספרם הגבוה של יוצאי תפוצה זו, אשר גרם ליצירת קהילה אתנית חזקה, הוא שגרם להבדל מובהק בין הקבוצות. את ההבדל בין יוצאי ברית המועצות לבין יוצאי המערב ניתן להסביר על ידי גורמי אינטראקציה. כך עיסוק במקצועות PTM (פרופסיונליים, טכניים וניהוליים) תורם לשליטה בעברית בקרב יוצאי בריה"מ יותר מאשר בקרב יוצאי מדינות מערביות (-0.14 = שליטה b: -0.44 = שימוש b). במילים אחרות, השימוש בעברית במקצועות PTM אצל יוצאי מדינות מערביות מהווה גורם מעכב בפיתוח המיומנות הלשונית אצלם. מה שמקנה יתרון יחסי למהגרים ממדינות המערב, שנוכחותם רבה במקצועות האלה, הוא דווקא השימוש בשפות אירופאיות (בעיקר אנגלית). כלומר, מהגרים מערביים נזקקים לשפת האם שלהם גם במקום העבודה.⁴ מכאן אפשר להסיק שהשימוש המוגבר של יוצאי המערב בשפת האם הוא תוצאה של מאפייני שוק התעסוקה הישראלי, המאפשר להמיר את העברית לשפה אירופית. השתלבות כלכלית: כאמור, הקשר בין מיומנות לשונית לבין השתלבות כלכלית אינו מקרי. הממצאים שלהלן לגבי ההשתלבות הכלכלית של המהגרים מבהירים את התמונה.

טבלה 3 : מדד השתתפות בשוק עבודה, יוקרה תעסוקתית ושכר

מדינות מערביות	אתיופיה	בריה"מ לשעבר	קבוצות מהגרים / השתלבות כלכלית	
71.2%	61.6%	76.5%	גברים	שייכות לכוח העבודה
64.3%	52.6%	69.1%	נשים	
59.22 (28.2)	24.26 (19.4)	38.28 (26.01)	גברים	יוקרה תעסוקתית בסולם בין 1 ל-100 (סטיית תקן)
55.01 (24.67)	22.75 (23.02)	39.91 (25.96)	נשים	
(3,893.21) 8,233.5	(2,220.79) 4,788.4	6,397.4 (2,820.35)	גברים	שכר לחודש בש"ח (סטיית תקן)
(3,460.11) 6,720.2	(1,350.88) 3,322.3	5,512.6 (2,766.17)	נשים	
16.48 (10.67)	10.29 (9.35)	21.48 (12.71)	גברים	ניסיון תעסוקתי כללי
15.02 (9.69)	6.42 (5.48)	21.67 (10.85)	נשים	
16.9 (3.3)	8.2 (5.9)	14.3 (3.5)	גברים	ממוצע שנות לימוד בקרב מהגרים מועסקים
16.6 (2.2)	6.9 (6.2)	15.2 (2.9)	נשים	

4 בהמשך אראה כיצד השימוש שעושים יוצאי המערב בשפת אמם תורם להם מבחינת השתלבות תעסוקתית.

הממצאים מראים ששלוש הקבוצות מובחנות זו מזו גם בצורת ההשתלבות הכלכלית. כך המהגרים מאתיופיה הם הקבוצה החלשה ביותר בכל הנוגע להשתתפות פעילה בעבודה, יוקרה תעסוקתית ושכר. את הבדלי היוקרה והשכר בין יוצאי אתיופיה ושאר הקבוצות אפשר להסביר באמצעות המודל הקלאסי שהציע צ'יזוויק (Chiswick, 1978). על פי מודל זה, השתלבות כלכלית של מהגרים תלויה בפוטנציאל תעסוקתי, שהוא פועל יוצא של הון אנושי וותק בארץ הקולטת. הנתונים מראים בפירוש שהפוטנציאל התעסוקתי (השכלה וניסיון תעסוקתי) של יוצאי אתיופיה נמוך בהשוואה לשתי הקבוצות אחרות. בה-בעת הממצאים מראים שלמרות הפוטנציאל הדומה בין יוצאי בריה"מ ויוצאי מדינות מערביות, השתלבותם הכלכלית של יוצאי מדינות מערביות מוצלחת יותר הן מבחינת היוקרה התעסוקתית והן מבחינת השכר. על מנת להבין תופעה זו ערכתי שני מודלי רגרסיות המנבאים יוקרה ושכר של המהגרים.

טבלה 4: מקדמי רגרסיה לניבוי יוקרה תעסוקתית ושכר

שכר		יוקרה תעסוקתית		
B	b (s.e)	B	b (s.e)	
.07	.09 (.08)	.03	2.1 (4.6)	יוצאי אתיופיה
.16	.19* (.09)	.04	2.7 (4.6)	*יוצאי מדינות מערביות
.26	.03** (.01)	.50	2.7** (.24)	שנות לימוד
.37	.01** (.00)			שעות עבודה בחודש
.20	.02** (.01)	.02	.12 (.31)	ניסיון תעסוקתי בארץ
-.02	-.002 (.01)	-.08	-.43 (.27)	ותק בארץ
.20	.11** (.03)	.26	7.7** (1.4)	שליטה בעברית
.01	.01 (.04)	.13	8.4** (2.3)	שירותים מתקדמים
.04	.04 (.04)	.01	.33 (2.3)	ייצור ותעשייה
-.06	-.07 (.04)	.17	10.4** (2.3)	**מנהל ציבורי
.24	7.2** (.03)			PTM (אקדמאים, מנהלים)
-.14	-.15** (.04)	-.14	-8.0** (2.2)	שליטה בעברית* יוצאי אתיופיה
-.21	-.24** (.04)	-.16	-9.6** (2.1)	שליטה בעברית* יוצאי המערב
-.07	-.01 (.01)	.05	.40 (.41)	ניסיון בארץ* יוצאי אתיופיה
.08	.01 (.01)	.11	1.1* (.53)	ניסיון בארץ* יוצאי המערב
-.01	-.001 (.002)	-.03	-.07 (.10)	גיל
.07	.07** (.03)	.07	3.8* (1.6)	מגדר (גברים)
-.03	-.04 (.03)	.10	6.0** (1.9)	מצב משפחתי (נשוי)
	8.6		-3.8	קבוע
	53.**		43.**	R ²

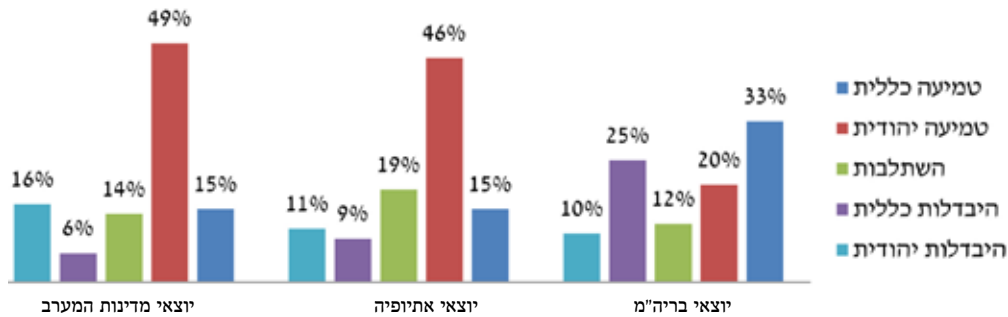
*קטגוריית ההשוואה (מושמטת) היא של יוצאי בריה"מ.
 **קטגוריית ההשוואה (מושמטת) היא של שאר הענפים התעסוקתיים.

ממצאי המודל מראים שבפיקוח על מכלול משתנים אין הבדל ביוקרה התעסוקתית בין הקבוצות. כלומר, הגורם המסביר את ההבדלים אינו המוצא; לא העובדה שהמהגר הגיע מאתיופיה או מרוסיה היא המסבירה את ההבדל אלא גורמים כמו השכלה ושליטה בשפה. אבל ההבדל בשכר כן מושפע מן השוני במוצא, כלומר עולים מהמערב מקבלים שכר גבוה בגלל שהם עולים ממדינות המערב. הממצאים מאששים את המודל הקלסי ומראים שככל שהשכלה (b=2.7) והשליטה בעברית (b=7.7) גבוהים יותר, והיותו של מהגר גבר נשוי (6.0=נשוי b: 3.8 =גברים b), כך גדלה היוקרה התעסוקתית. גורמים דומים מסבירים/מנבאים את היוקרה ואת השכר. אולם בניגוד ליוקרה התעסוקתית, ממצאי השכר מצביעים על פערים מובהקים בין יוצאי בריה"מ לבין יוצאי מדינות מערביות, לטובת הקבוצה השנייה. את ההבדל ניתן להסביר בעיסוק במקצועות PTM המהווה גורם משמעותי לניכוי השכר ($\beta=.24$) ובאחוז נמוך יותר של יוצאי בריה"מ בתחום זה, לעומת יוצאי מדינות מערביות.⁵ זאת ועוד: האינטראקציה בין שליטה בעברית למוצא מעלה הן את היוקרה התעסוקתית והן את השכר של יוצאי בריה"מ לעומת יוצאי מדינות מערביות (-0.24 = שכר b ; -9.6 = יוקרה b). עצם העובדה שאינטראקציה זו מובהקת רק בקרב יוצאי מדינות מערביות מוליכה להבנה שמדובר בניסיון תעסוקתי במקומות המאפיינים את העיסוק אצל המהגרים מהמערב. כלומר, תחומי ההעסקה של יוצאי מדינות המערב מתוגמלים בזכות ניסיונם בתחום. זאת ועוד: אם נתחשב בעובדה שיוצאי מדינות המערב מועסקים במקצועות PTM ומשתמשים בעיקר בשפת האם שלהם, ניתן להסיק שמדובר במאפיינים ייחודיים של השוק הישראלי, הדומה לזה של מדינות המערב, ומתאים גם להונם האנושי. ואילו יוצאי בריה"מ, שהגיעו מרקע כלכלי שונה מזה שבישראל, בגיל מבוגר יותר ובתקופה של הגירה המונית השתלבו בתעסוקות יוקרתיות פחות ומתוגמלים בעיקר עקב השיפור בעברית. כל אלו מנעו מהם לממש את הפוטנציאל שלהם במלואו כפי שעשו יוצאי המדינות המערביות.

השתלבות חברתית וזהות: כאמור, תהליך כינון הזהות בקרב מהגרים נקבע על פי יכולתם לאמץ ערכים ונורמות חדשים ובד-בבד על פי נכונותם לוותר על ערכים ונורמות של ארץ מוצאם. בשל הצורך לשלב בין שני ממדים אלו הבחינו החוקרים בין ארבעה דפוסי זהות (א) אסימילציה/טמיעה (assimilation), (ב) השתלבות (integration); (ג) היבדלות (separation), (ד) שוליות (marginalization) (Berry, 1990). אלא שחלוקה זו פותחה במדינות שבהן אין לקבוצות מהגרים בסיס לאומי או דתי משותף, ואילו החלוקה לדפוסי הזהות בישראל מורכבת יותר. לכן מוצע כאן להתייחס לזהות של מהגרים ישראלים בחמישה הדפוסים הבאים: א. **טמיעה כללית** - מהגרים החשים את עצמם כישראלים במידה רבה או בינונית ומגדירים את עצמם כישראלים; ב. **טמיעה יהודית** - מהגרים החשים את עצמם כישראלים במידה רבה או בינונית ומגדירים את עצמם כיהודים; ג. **השתלבות** - מהגרים החשים את עצמם כישראלים במידה רבה או בינונית ומגדירים את עצמם על פי ארץ מוצאם או על פי זהות אחרת; ד. **היבדלות כללית** - מהגרים החשים את עצמם במידה נמוכה כישראלים ומגדירים את עצמם לפי ארץ מוצאם או על פי זהות אחרת; ה. **היבדלות יהודית** - מהגרים החשים את עצמם במידה נמוכה כישראלים ומגדירים את עצמם כיהודים. התרשים הבא מציג את התפלגות דפוסי הזהות על פי המודל המוצע.

5 ראו נספחים 3 ו-4.

תרשים 1: התפלגות דפוסי זהות לפי ארץ מוצא

חמישה דפוסי זהות אלו מצביעים על הבדלים ניכרים בין יוצאי בריה"מ לבין יוצאי אתיופיה ויוצאי המערב. כך דפוס הזהות השכיח ביותר בקרב יוצאי בריה"מ הוא טמיעה כללית (33%), ואילו הדפוס השכיח ביותר בקרב יוצאי אתיופיה ויוצאי המערב הוא טמיעה יהודית (כ-50%). ביטוי נוסף להבדלים בין הקבוצות משתקף באחוז המהגרים בעלי דפוס זהות של היבדלות כללית. כך מיוצאי בריה"מ נוטים לאמץ דפוס זהות זה, לעומת 9% בקרב יוצאי אתיופיה ו-6% בקרב יוצאי המערב. יש להניח שהבדלים כה ניכרים בין הקבוצות נובעים מהבדלים ביחס למושג 'יהדות' המתאר את יוצאי אתיופיה והמערב (בארצות מוצאם) כקבוצה דתית-תרבותית נפרדת. ואילו עבור יוצאי בריה"מ, שחיו במשטר המאופיין באתאיזם, ההתייחסות ל'יהדות' היא בעיקר כלאום. לכן יוצאי אתיופיה והמערב, שמרביתם בעלי זיקה חזקה ליהדות, נוטים לטמיעה יהודית. כלומר, למרות תחושת הישראליות הגבוהה, הם ממשיכים להגדיר את עצמם כיהודים ולא כישראים. לעומת זאת, יוצאי בריה"מ, שמתאפיינים בזיקה חלשה יותר ליהדות, נוטים לטמיעה כללית או להיבדלות כללית יותר מאשר לטמיעה יהודית. כדי לבחון את הגורמים המנבאים את התהליך לאימוצו של דפוס זהות בצורה עמוקה יותר, השתמשתי במודל של רגרסיה מולטינומית (מודל המאפשר להשוות בין דפוס אחד לאחר, ולכן ההסבר של ממצאי הרגרסיה יהיה יחסי ולא מוחלט).

טבלה 5: מקדמי רגרסיה לניבוי דפוסי זהות

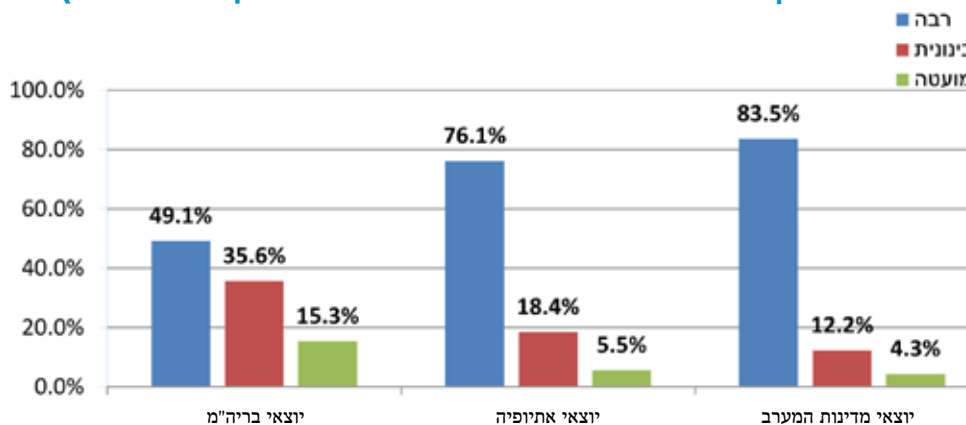
בדלנות	אינטגרציה	אסימילציה יהודית	
b3 (s.e)	b2 (s.e)	b1 (s.e)	
-0.17 (.33)	1.2** (.37)	1.0** (.30)	יוצאי מדינות מערביות
.40 (.33)	.92** (.38)	1.3** (.31)	יוצאי אתיופיה
-.63** (.12)	-.36** (.13)	-.29** (.11)	טיב היחס למהגרים
-.48** (.13)	-.07 (.16)	-.23 (.13)	שליטה בעברית
-.02 (.01)	-.01 (.01)	-.01 (.01)	גיל בעת ההגירה
-.03 (.02)	-.06* (.03)	-.02 (.02)	ותק בארץ
.01 (.03)	-.03 (.03)	.01 (.02)	שנות לימוד
.71** (.21)	.09 (.24)	.55** (.19)	רוב החברים הם מהגרים
-.21 (.19)	.32 (.23)	.07 (.18)	רוב תושבי השכונה מהגרים
(.19) -.58**	-.22 (.23)	.32 (.19)	סיבת הגירה (מושכת)
(.11) .41**	-.38** (.14)	.42** (.11)	מידת דתיות
.15 (.18)	.13 (.22)	.15 (.18)	מגדר (גבר)
.29 (.20)	.35 (.24)	.07 (.20)	מצב משפחתי (נשוי)
2.0	22.	-.70	קבוע
		.27**	Nagelkerke R ²

בדומה לנאמר בספרות, ממצאי המחקר מצביעים על כך שככל שיחסי הישראלים הוותיקים כלפי המהגרים טוב יותר ($b = -.29$) אסימילציה יהודית ($b = -.36$) אינטגרציה ($b = -.63$ בדלנות b), הוותק בארץ רב יותר ($b = -.06$), המניע להגירה הוא משיכה ($b = -.058$) והשליטה בעברית טובה יותר ($b = -.48$), כך גובר הסיכוי לאימוץ זהות של טמיעה כללית ולהעדפתו על פני דפוסים אחרים. אם אלו פני הדברים, איך אפשר להסביר את ההבדל בין יוצאי אתיופיה ($b = 1.3$; $b = .92$) ליוצאי מדינות מערביות ($b = 1.0$; $b = 1.2$), שסיכוייהם לאמץ דפוס זהות של טמיעה יהודית ו/או של השתלבות, (בהתאמה) לעומת טמיעה כללית גבוהים יותר מאלו של יוצאי בריה"מ? את ההסבר מספקים מנבאים של מידת הדתיות והרכב מעגל החברים. הסיכוי לאימוץ דפוס טמיעה יהודית ($b = .55$) או בדלנות/היבדלות ($b = .71$) לעומת טמיעה כללית עולה כאשר מעגל החברים של המהגר מורכב ברובו ממהגרים מאותו ארץ מוצא. סיכוי זה עולה גם ככל שעולה מידת הדתיות ($b = .42$; $b = -.38$; $b = .41$ בהתאמה). כלומר, ניתן לשער שיוצאי בריה"מ המאופיינים בזיקה נמוכה ליהדות ובמעגל חברים נרחב מאותו מוצא, ייטו לדפוס זהות על פי מעגל החברים שלהם. לכן, מהגרים המתחברים זה עם זה על בסיס ארץ מוצא משותפת ייטו להיבדלות, ואילו מהגרים הנמצאים במעגל חברים כללי יותר, ייטו להיטמע בחברה הכללית יותר מאשר לטמיעה או לטמיעה יהודית.

ממצאי המחקר מצביעים בבירור על הבדלים בין הקבוצות בתחומי השתלבות שונים. עם זאת, חשוב להדגיש שממצאי השתלבות החברתית לא יהיו מלאים ללא בחינת התחושות

הסובייקטיוויות של המהגרים עצמם, כלומר ללא בחינה של שביעות רצון מהחיים בארץ. תיאורן של אלה מובא בתרשים הבא.

תרשים 2: מקדמי רגרסיה לניבוי דפוסי זהות: שביעות רצון מהחיים בארץ

מן ההתפלגות של שביעות הרצון מהחיים בישראל עולה שבקרב המהגרים מהמערב ומאתיופיה רמת שביעות הרצון גבוהה יחסית (83.5% ו-76.1% בהתאמה), ואילו בקרב המהגרים מבריה"מ רמת שביעות הרצון נמוכה יחסית (49.1%). ניתן לשער שיוצאי בריה"מ הם בעלי שביעות הרצון הנמוכה ביותר, כיוון שרבים מהם לא הצליחו לממש את הפוטנציאל התעסוקתי שלהם, ואילו יוצאי מדינות המערב, שמרביתם הצליחו להגיע להישגים נאים בתהליך השתלבותם, הם הקבוצה עם שביעות הרצון הגבוהה ביותר. עם זאת, יוצאי אתיופיה, בעלי הישגים נמוכים בתהליך ההשתלבות, מגלים שביעות רצון גבוהה מהחיים בארץ. אחד ההסברים לכך הוא שלמרות רמת ההשתלבות החלשה בהיבטים כלכליים, מהגרים אלו הגיעו להישגים השתלבותיים ניכרים באופן יחסי. חברי קהילה זו הצליחו לממש את הפוטנציאל שעמד לרשותם (דוח בנק ישראל, 2007), וההישגים הללו הם המקור לשביעות הרצון של יוצאי אתיופיה, שרמתה דומה לזו של יוצאי המערב. עם זאת, כיוון שבמחקר זה לא נבדקו מודלים המסבירים את שביעות רצון, השערה זו צריכה להיבדק במחקרים עתידיים.

סיכום

השוואת קבוצות מהגרים בדפוסי השתלבות שונים מצביעה על הבדלים ניכרים בצורת השתלבותם ועל ייחודיותה של כל אחת מקבוצות המהגרים לישראל מבחינה זו. הטבלה הבאה מסכמת את ההבדלים הללו:

טבלה 6: סיכום רמת השתלבות והבדלים בין הקבוצות ושביעות רצון מהחיים

קבוצת מהגרים מימדי השתלבות	יוצאי בריה"מ	יוצאי אתיופיה	יוצאי מדינות המערב
שליטה בעברית	בינונית	נמוכה בקרב מבוגרים וגבוהה בקרב צעירים	גבוהה במעט מקבוצות אחרות
שימוש בעברית	שימוש הן בעברית והן ברוסית	שימוש גבוה בעברית	שימוש גבוה בשפת אם
שייכות לכוח העבודה	72%	56%	67%
יוקרה תעסוקתית (1-100)	39.2	23.5	56.9
שכר לחודש	5940	4080	7400
דפוס זהות שכיח	טמיעה כללית או היבדלות כללית	טמיעה יהודית	טמיעה יהודית
שביעות רצון גבוהה מהחיים בארץ	49.1%	76.1%	83.5%

הייחודיות של כל אחת מהקבוצות בכל מה שקשור להשתלבות לשונית נובעת הן מהבדלים במאפיינים אישיים של הקבוצות והן מהמאפיינים הכלכליים של מדינת ישראל. כך השימוש המוגבר של יוצאי אתיופיה בעברית נובע בעיקר מחשיפה לשפה העברית של מהגרים צעירים. יוצאי אתיופיה שהיגרו בגיל צעיר (עד גיל 16 - דור 1.5) נחשפו לעברית במסגרות החינוכיות (פנימיות) שאליהן הם נשלחו בתחילת קליטתם בישראל. בשל החשיפה המוגברת לעברית והריחוק מהמשפחה, לא הספיקו המהגרים הצעירים להשתלט על האמהרית ברמת שפת אם, והעברית נעשתה לשפתם העיקרית. לעומתם, בקרב המבוגרים יוצאי אתיופיה, אשר לא עברו חברות במסגרת חינוכית בארץ, נשארה האמהרית שפת האם, והם לא השתלטו היטב על העברית. לכן, חלק גדול יחסית של יוצאי אתיופיה המבוגרים מתקשים לתפקד בחיי היום יום בשפה העברית. קושי זה פוגע לא רק בהשתלבות החברתית אלא גם בהשתלבות התעסוקתית. דפוסי הטמיעה הלשונית של יוצאי שהביא קשורים למאפייניה ולגודלה של הקהילה ה'רוסית' בישראל. אמנם גם מהגרים צעירים מבריה"מ (דור 1.5) עברו חברות חינוכי בישראל, אולם בשל מספרם הגבוה של יוצאי בריה"מ, שהביא ליצירת קהילה אתנית חזקה, השתמרה השפה הרוסית כשפה חשובה בתהליך ההסתגלות בחברה חדשה. כתוצאה מכך, יוצאי בריה"מ הפכו לקבוצה המשתמשת הן בעברית הן ברוסית במידה שווה. הם מעדיפים לתקשר ביניהם ברוסית, ואילו במקומות ציבוריים (עבודה) הם מדברים בעיקר בעברית (Remennick, 2004). מקורו של דפוס ההשתלבות הלשונית של יוצאי מדינות מערביות שונה לחלוטין מזה של יוצאי אתיופיה או בריה"מ. ממצאי המחקר מראים שהשימוש שעושים יוצאי המערב בשפת אמם הוא אחד הגורמים התורמים להם להשתלבות תעסוקתית. במילים אחרות, מהגרים מערבים נזקקים לשפת במקצועות שבהם הם מועסקים. מכאן אפשר להסיק שהשימוש המוגבר של יוצאי המערב בשפת האם שלהם הוא תוצאה של מאפייני שוק התעסוקה הישראלי, המאפשר להמיר את העברית לשפה אירופית.

בדומה לדפוסי ההשתלבות הלשונית גם דפוסי השתלבות כלכליים מצביעים על צורת השתלבות ייחודית של כל אחת מהקבוצות. יתרה מזו, ייחודיות זו יצרה הבחנה ברורה ומשמעותית יותר בין הקבוצות בכל מה שקשור להשתתפות בכוח העבודה, ליוקרה תעסוקתית ולשכר. כך ממצאים לגבי יוצאי אתיופיה מגלים שחברי הקהילה הם בעלי עמדה חלשה בכל היבטי ההשתלבות הכלכלית. לא זו בלבד שהם משתתפים בכוח העבודה פחות מקבוצות אחרות, אלא שהם גם עובדים בתעסוקות שיוקרתן ושכרן נמוכים ביותר. יוצאי אתיופיה אשר באו לישראל מכלכלה בעלת מאפיינים חקלאיים, והם בעלי הון אנושי נמוך יחסית, הפכו בשוק הישראלי לקבוצה בעלת פוטנציאל תעסוקתי נמוך, ומכאן גם הרמה הנמוכה של השתלבותם הכלכלית.

יוצאי בריה"מ, לעומת זאת, מייצגים קבוצה חזקה בכל הקשור לפוטנציאל התעסוקתי. חלק ניכר מהם בעלי השכלה גבוהה וניסיון עשיר בתחום עיסוקם. אולם רבים מהם באו לישראל בגיל מבוגר יחסית ובתקופה של הגירה המונית אשר יצרה לחץ כבד על שוק העבודה. כתוצאה מכך, גם בעלי הון אנושי גבוה מקרב יוצאי בריה"מ נאלצו להצטרף לשוק העבודה בתפקידי צווארון כחול. בשל מגבלות השפה הם איבדו את יתרון ההון האנושי שהם הביאו עמם, ולא הצליחו לממש את הפוטנציאל התעסוקתי שלהם במלואו.

בניגוד ליוצאי בריה"מ, יוצאי מדינות מערביות, כקבוצה, הצליחו הרבה יותר לממש את הפוטנציאל התעסוקתי שלהם. אמנם מהגרים אלו משתתפים בשוק העבודה באחוזים נמוכים מאלו של יוצאי בריה"מ, אך אלו מקרבת שמשותפים בו עובדים בתעסוקות עם יוקרה ושכר גבוהים בהרבה משל יוצאי בריה"מ. 'סוד ההצלחה' של יוצאי מדינות המערב נובע מכך שכלכלת ישראל היא כלכלה מערבית. המאפיינים המערביים של כלכלת ישראל אפשרו למהגרים מהמערב להשתמש הן בהונם האנושי והן בשפת אמם (בעיקר אנגלית או צרפתית) ככלים בתהליך ההשתלבות. כלומר, מאפייני השוק ישראלי אפשרו למהגרים אלו לממש את הפוטנציאל התעסוקתי ולהשתלב היטב מבחינה תעסוקתית.

הממצאים לגבי דפוסי הזהות של מהגרים, המבוססים על שילוב בין תחושת ישראליות והגדרה עצמית של הזהות, הראו דמיון בין יוצאי אתיופיה ויוצאי המערב ושוני בינם לבין יוצאי בריה"מ. כך יוצאי אתיופיה ויוצאי המערב נוטים יותר לדפוס זהות של טמיעה יהודית, בעוד יוצאי בריה"מ נוטים יותר לדפוס זהות של טמיעה כללית או לבדלנות/התבדלות כללית. ההסבר להבחנה זו טמון, בעיקר, ביחס ליהדות. יוצאי אתיופיה ויוצאי המערב הם ברובם בעלי זיקה חזקה ל'יהדות' ונוטים לאסימילציה יהודית. למרות תחושת הישראליות הגבוהה שלהם, הם ממשיכים להגדיר את עצמם כיהודים ולא כישרואלים. לעומת זאת, יוצאי בריה"מ, שמתאפיינים בזיקה חלשה יותר ליהדות וחיים במובלעות אתניות חזקות, נוטים לאימוץ זהות המאפיינת את קבוצת החברים (ישראליים או רוסיים) ומתייחסים פחות למאפיינים הדתיים.

לממצאים אלו יש להוסיף גם את תחושת שביעות רצון מהחיים בישראל. הרי מידת שביעות הרצון היא אבן יסוד בהחלטתם של מהגרים להישאר במדינה הקולטת או לעזוב אותה (Massey and Redstone-Akresh, 2006). מן הנתונים עולה שמרבית יוצאי המערב ואתיופיה מביעים שביעות רצון גבוהה מהחיים בארץ, לעומת כמחצית בלבד מיוצאי בריה"מ. ניתן לשער מנתונים אלו את מידת המימוש של הפוטנציאל התעסוקתי שלהם. שתי הקבוצות הראשונות אכן הצליחו לממש את הפוטנציאל שעמד לרשותם. בעוד יוצאי בריה"מ התקשו לממשו עקב חוסר יכולת להמיר הונם האנושי בשוק הכלכלה הישראלי.

התרומה העיקרית של מחקר זה טמונה בבחינת מושג ה'השתלבות' כמושג רב-ממדי. בדקתי את ההשתלבות הלשונית והכלכלית ואת דפוסי הזהות של המהגרים, תוך השוואה בין יוצאי בריה"מ,

יוצאי אתיופיה ויוצאי מדינות מערביות. זאת לעומת מרבית המחקרים שנעשו עד כה בנושא זה בישראל, שהסתפקו בבדיקת ממד אחד ובעיסוק בקבוצה אחת של מהגרים. נוסף על כך, בעזרת ממצאי עבודה זו הסברתי את ההבדלים בין צורות השתלבות שונות ואף הצגתי מדד חדש לדפוס זהות, המסביר בבירור את תהליך ההיטמעות או אי-ההיטמעות בחברה הישראלית. עם זאת, חשוב לשים לב שעקב מיעוט המקרים של יוצאי המדינות האסיאתיות בבריה"מ, אוחדו מהגרים אלו עם יוצאי המדינות האירופיות של בריה"מ לקטגוריה של מהגרים יוצאי בריה"מ. בדומה לכך, עקב מיעוט מקרים של יוצאי דרום אמריקה ואירופה, אוחדו קבוצות אלו עם יוצאי צפון אמריקה לקטגוריה של יוצאי מדינות מערביות. חשוב להבין שקבוצות המהגרים האלו שונות אחת מהשנייה, והאיחוד ביניהם נעשה מתוך אילוץ מחקרי בלבד. לכן, במחקרים העתידיים רצוי לבדוק כל קבוצת מהגרים בנפרד, כי רק בדרך זו יהיה אפשר לאמוד את השתלבותם של מהגרים בישראל. כמו כן, במחקרים עתידיים רצוי להתעמק בהיבטי השתלבות סובייקטיביים, משום שניתוח מסוג זה יאפשר להסיק מסקנות מדויקות יותר על צורת השתלבותם של מהגרים בישראל.

מקורות

- אמית, ק' (2008). השתלבותם החברתית של עולי המערב בישראל: שביעות רצון מהחיים בישראל וגורמים המסבירים אותה. מכון להגירה ושילוב חברתי-המרכז האקדמי רופין, עמק חפר.
- בנק ישראל (2007). דו"ח בנק ישראל 2006 - באתר אינטרנט: <http://www.bankisrael.gov.il/deptdata/mehkar/doch06/heb/doch06h.htm>
- דגני, א' ודגני, ר' (2004). עולי ארגנטינה (2004), עמדות ואמונות כלפי תהליך קליטה בארץ. מכון גיאוקרטוגרפיה: תל אביב.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2014). השנתון הסטטיסטי לישראל 2014 (אתר אינטרנט: http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton.html?num__=st04_04&CYear=2014)
- לשם, א' (1997). מדיניות ושירותי הקליטה. בתוך ח' הרשקוביץ ומ' עמיאל (עורכים), הגירה והשפעתה על מדינת ישראל. ירושלים: מרכז ירושלמי לענייני ציבור ומדינה.
- לשם, א' וליסק, מ' (2001). ההתגבשות החברתית והתרבותית של הקהילה הרוסית בישראל. בתוך א' לשם ומ' ליסק (עורכים), מרוסיה לישראל: זהות ותרבות במעבר. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- רייכמן, ר' (2008). הגירה לישראל: מיפוי מגמות ומחקרים אמפיריים: 1990-2006. סוציולוגיה ישראלית, י (2).
- קינג, י' ווולדה-צדיק, א' (2006). דוח דפוסי השתלבות בתעסוקה של עולים חדשים גילאי 62-22. מאירס-ג'ונט-מכון ברוקדייל, המרכז לחקר קליטה ועלייה: ירושלים.
- סמיונוב, מ', לוי-אפשטיין, נ' ומנדל, ה' (2000). מדד מעודכן לסטטוס סוציו-אקונומי של משלוחי יד בישראל. מגמות, 40.

- Berry, J. W. (1990). Psychology of Acculturation. In J. Berman (ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Cross-Cultural Perspectives*. University of Nebraska.
- Borjas, G. (1994). The Economic of Immigration". *Journal of Economic Literature*, 32.
- Chiswick, B. (1978). The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-Born Men. *Journal of Political Economy*, 86.
- Chiswick, B. (2008). The economics of language: An Introduction and Overview. Discussion Paper 3568.
- Gold, S. (2001). Gender, class and network: Social structure and immigration patterns among transnational Israelis. *Global Network*, 1(1).
- Redstone-Akresh, I. (2006). Immigrants Intention and Mobility in a Global Economy: The Attitudes and Behavior of Recently Arrived U.S. Immigrants. *Social Science Quarterly*, 87 (5).
- Offer, S. (2004). The Socio-Economic Integration of Ethiopian Community in Israel. *International Migration*, 42 (3).
- Offer, S. (2005). *The Ethiopian Community in Israel: The Creation of an Israeli Black Underclass?* Work in progress. Chicago: University of Chicago.
- Remennick, L. (2003). What does integration mean? Social insertion of Russians in Israel. *Journal of International Migration and Integration*, 4(1).
- Remennick, L. (2004). Language acquisition, ethnicity and social integration among former Soviet immigrants of the 1990s in Israel. *Journal of Ethnic and Racial Studies*, 27 (3).
- Remennick, L. (2007). *Russian Jewish on Three Continents*. Transaction Publisher: New Brunswick.
- Vedder, P. (2005). Language, ethnic identity, and the adaptation of immigrant youth in the Netherlands". *Journal of Adolescent Research*, 20 (3).
- Zimmerman, L., Zimmerman, K. and Constant, A. (2007). Ethnic self-identification of first-generation immigrants. *International Migration Review*, 41(3).

נספחים:

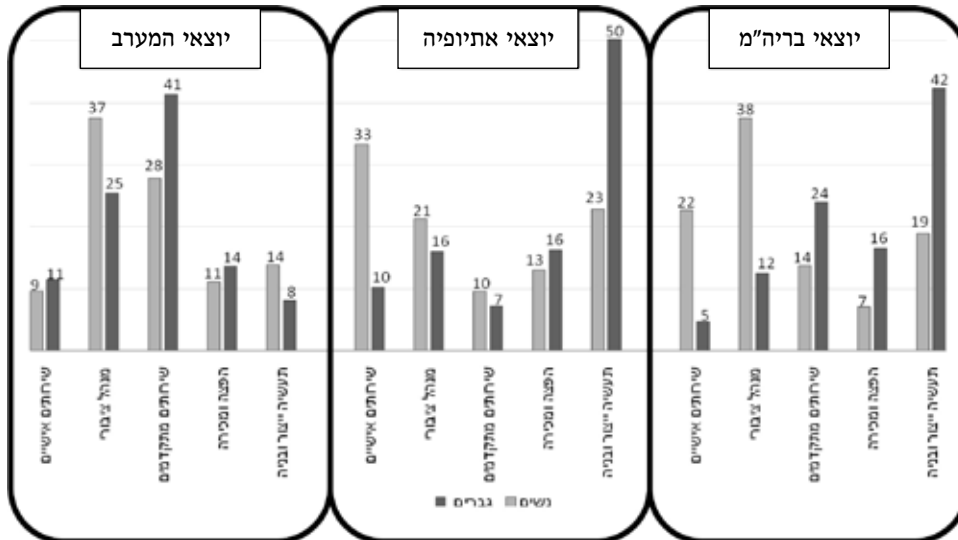
נספח 1: טבלת מאפיינים כלליים של מהגרי הגל האחרון במדגם (אחוזים, ממוצעים וסטיות תקן)

יוצאי מדינות מערביות			יוצאי אתיופיה	יוצאי בריה"מ לשעבר		קבוצות מהגרים/ משתנים	
אירופה	דרום אמריקה	צפון אמריקה		חלק אסיאתי	חלק אירופאי		
33.2%	58.7%	41.2%	52.7%	52.7%	41.1%	גבר	מין
37.73 (9.75)	39.67 (10.37)	38.67 (10.62)	35.1 (11.47)	39.61 (11.87)	42.28 (12.44)		גיל ממצע
30.51 (10.27)	33.41 (11.01)	32.48 (10.27)	20.69 (13.27)	24.94 (12.36)	28.26 (12.55)		גיל בעת הגירה
82.1%	68.7%	82.6%	63.3%	62%	63.7%	נשוי	מצב משפחתי
6.2%	15.3%	2.3%	10.9%	14.7%	14.4%	גרוש / אלמן	
11.7%	12.7%	14.4%	25.4%	23.3%	21.6%	רווק	
7.15 (4.05)	6.24 (3.37)	6.24 (3.64)	14.41 (6.22)	14.67 (2.68)	14.02 (3.22)		ותק בארץ
78%	43.9%	72.3%	82.2%	52.2%	41.7%	מושכת	סיבות הגירה
69.9%	16.7%	77.6%	75.7%	38.9%	15.1%	שומר על כל דקדוקיה או במידה רבה	שמירת מסורת
16.16 (3.2)	15.59 (3.49)	17.41 (3.16)	7.45 (5.81)	11.75 (4.31)	15.03 (3.32)	גברים	שנות לימוד
15.43 (2.67)	13.97 (2.3)	17.2 (2.4)	6.42 (6.36)	14.21 (2.79)	15.07 (2.67)	נשים	
27.9%	60.3%	33.5%	46.8%	40.2%	39.9%	גבוהה בכל המימדים	שליטה בעברית
67.6%	80.1%	73.7%	87.1%	99.3%	94.5%	מחצית או יותר מהגרים	הרכב מעגל חברים
21.6%	16.7%	23%	46%	59.3%	56%	שכונת מהגרים	סוג שכונת המגורים
87	75	238	310	125	437		מספר נחקרים

נספח 2: טבלת שליטה ושימוש בעברית בקרב יוצאי אתיופיה לפי דור ראשון ודור 1.5 (באחוזים)

יחידות דוריות / מיומנות לשונית	דור ראשון (הגרו אחרי גיל 16)	דור 1.5 (הגרו עד גיל 16)
שליטה בעברית		
דיבור	22.2%	85.7%
קריאה	21.2%	86.3%
כתיבה	26.7%	89.7%
שימוש בעברית		
בעיקר עברית	12.2%	60.4%
עברית ושפה אחרת באותה מידה	31%	32.8%
בעיקר שפה אחרת	56.8%	6.8%

נספח 3: תרשים התפלגות ענפית על פי קבוצות ומגדר (באחוזים)

נספח 4: תרשים התפלגות מקצועות על פי קבוצות ומגדר (באחוזים)

